

Dede Franciska

Közönség-kapcsolatok

A Hét és az *Uj Idők* „interaktív” kezdeményezései
(1889–1914)

„Most tiz éve fohászoktám neki annak a vállalkozásnak, hogy heti lapot alapítok olyan közönségnek, amely még nincs, olyan írókkal, akik még csak lesznek”¹ – írta Kiss József szerkesztő *A Hét* tízéves jubileumán. Az 1889 decemberében mutatványsszámmal indult hetilap társadalmi, irodalmi és művészeti közlönyként határozta meg magát, hogy öt évvel később, 1894-ben már politikai és irodalmi szemleként jelenjen meg. Első előfizetési felhívásában megfogalmazott célja szerint „érdekes, modern, eleven heti szemle” kívánt lenni,² egyszerre könnyed és komoly, tartalmában előkelő, ízlésében választékos, aktuális és véleményformáló. A lap több mint három évtizeden keresztül jelent meg, és később a *Nyugat* egyik előzményeként tartották számon. Vasárnaponként vehették kézbe az olvasók,³ a borítóval együtt húsz oldalon.⁴ Kiadója és tulajdonosa Kiss József volt, a lapot – a kezdeti közel másfél év kivételével – Emich Gusztáv nyomdája, az Athenaeum nyomtatta.⁵

1894 decemberében *A Hét* korábbi belső munkatársa, Herczeg Ferenc is új lapot indított, amelyet, mint visszaemlékezésében megfogalmazta, „14 éves kislányok is olvashatnak”,⁶ és amely fél évszázadon keresztül töretlen népszerűségnek örvendett.⁷ Az *Uj Idők* szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilapként „[s]zórakoztatni és gyönyörködtetni” akarta olvasóit írással és képekkel, olyan tartalommal, amely a hagyományos értékeket az új időknek megfelelő keretbe illeszti.⁸ A művelt magyar család társa kívánt lenni, ízlés- és véleményformáló céllal lépett fel. Szintén vasárnaponként jelent meg, kezdetben borítóval együtt

¹ Kiss József, *Egy lapról, egy évfordulóról és egy szerkesztőről* = *A Hét*, 1899. december 24., 52, 845–846, (Krónika, II), idézett rész: 845.

² Kiss József, *Előfizetési felhívás és gyűjtőív* = *A Hét*, 1889. december elején, mutatványsszám, 20–21, idézett rész: 20.

³ 1919. március 6-tól csütörtökönként jelent meg.

⁴ A világháború idején és az azt követő időszakban csökkent az oldalszám és nem mindig jelent meg a lap.

⁵ Először Hornyánszky Viktor (1890/47. számig), majd Neumayer Ede (1891/11. számig), végül az *Országgyűlési Értesítő* kö- és könyvnyomdája nyomtatta (1891/16. számig).

⁶ HERCZEG Ferenc *emlékezései, A gótikus ház*, Bp., Singer és Wolfner, 1939, 80.

⁷ A lap 1949-ig jelent meg, 1944 végéig szerkesztette Herczeg Ferenc.

⁸ A SZERKESZTŐ, *Az olvasóhoz* = *Uj Idők*, 1894. december 16., 1, 1.

huszonnégy, később huszonnyolc, majd harminckét oldalon. A Singer és Wolfner kiadásában jelent meg és a *Budapesti Hirlap* nyomdája nyomtatta.

Mindkét lap elsősorban a középrétegeket kívánta megszólítani, de *A Hét* hangsúlyosabban fordult a politikai és közéleti témák felé, és szépirodalmi kínálatukban, valamint az illusztrációkhoz való viszonyukban is jelentős különbségek érzékelhetők. Mindkettő hamar népszerűvé vált, és bár eltérő példányszámban jelentek meg (*A Hét* 4000, míg az *Uj Idők* kezdetben 10 500, majd másfél évtizeddel később már 20 000 példányban),⁹ sajtó-, irodalom- és művelődéstörténeti tekintetben egyaránt meghatározó jelentőségűek. De vajon kik olvas(hat)ták őket?

A Hét „a nagyvárossá fejlődő Budapest újságja kíván[t] lenni, a polgárosuló középrétegek számára”¹⁰ írták, olvasói „elsősorban az akkulturáció-asszimiláció útját járó bankár- és kereskedőcsaládok hölgytagjaiból, a nagyvárosi hivatalnokok, polgári értelmiségiek” közül kerültek ki, előfizetői között szerepeltek „a vidéki kaszinók, előkelő leánynevelő intézetek, úri családok” tagjai.¹¹ Az olvasói levelekből is jól érzékelhető, hogy a lapot a (nagy)városokban és vidéken egyaránt olvasták. Erre utal a szerkesztő 1897. év végi előfizetési felhívása, amelyben kiemelte, hogy olvasóik mindenhol ajánlanak nekik előfizetőket.¹²

Az *Uj Idők* szintén a középosztályi olvasókat szólította meg. Célkitűzéseiben nem szerepelt a politikai eseményekre reflektálás, feladatául vállalta azonban az ízlésformálást. Míg *A Hét*, a szerkesztő bevallása szerint, az íróknak is íródott, az *Uj Idők* inkább a nagyközönségnek, a középosztály szélesebb rétegeinek szólt. A fővárosi közönség mellett a „vidéki városok fiatalsága, a magyar családok, a falusi kúriák kultúrára szomjas emberei hétről hétre valóságos izgalommal várták az új folyóiratot”.¹³ Az olvasók száma mindkét lap esetében jóval magasabb volt, mint a példányszám, hiszen a családokban, valamint a különböző intézményekben, kaszinókban, kávéházakban is többen vették kézbe őket.

Mindkét periodikum törekedett rá, hogy minél több olvasót szólítson meg, vonzzon magához és tartson meg, és ehhez – a tartalmi és formai igényesség mellett – különböző eszközöket használt. De vajon e lehetőségek közül melyikkel élt Kiss József és melyikkel Herczeg Ferenc lapja? Van-e átfedés a különböző módszerek között, és ha igen, vajon a megvalósításuk is hasonló?

⁹ LIPTÁK Dorottya, *Újságok és újságolvasók Ferenc József korában, Bécs – Budapest – Prága*, Bp., L'Harmattan, 2002, 123.

¹⁰ A SZERKESZTŐK, [Bevezetés] = *A Hét politikai és irodalmi szemle, 1890–1899, Válogatás*, vál., kiad., Fábri Anna, Steinert Ágota, Bp., Magvető, 1978, I, 5–8, idézett rész: 5.

¹¹ LIPTÁK 2002, i. m. 95. Némiképp más véleményt fogalmaz meg ANGYALOSI Gergely, *A magyar irodalmi modernség kezdetei, A Hét első évtizede = Uő, A minta fordul egyet, Esszék, tanulmányok, kritikák*, Bp., Kijárat, 2009, 11–24.

¹² Kiss József, *Olvasóinkhoz! Heti posta = A Hét*, 1897. december 12., 50, 804 (a következő két számban is megjelent).

¹³ SURÁNYI Miklós, *Herczeg Ferenc*, Bp., 1925, 38, idézi LIPTÁK 2002, i. m. 99.

„Egyirányú” kapcsolatok: ünnepi számok, kedvezmények és ajándékok, érdekes kezdeményezések („írók szoknyában”; írói körkérdések)

Ünnepi számok, kedvezmények, ajándékok

Mind a két vizsgált hetilapra jellemző, hogy karácsonykor ünnepi számot adott ki, *A Hét* pedig emellett több alkalommal megemlékezett a lap és a szerkesztő jubileumairól is.¹⁴ Ilyenkor már a borító is jelezte a különleges alkalmat: a megszokott címlap helyett (amelyen minden héten más portrét találhatott a közönség egy mindvégig változatlan keretben) festményreprodukciót, esetleg egy egész oldalas portréképet adtak közre.¹⁵ Különösen a hetilap 10. és 25. évfordulóját érdemes kiemelni, amikor a szerkesztőség több módon is utalt a különleges alkalomra.¹⁶ Nagyobb terjedelemben, az általánosnál sokkal több szerző (hosszabb-rövidebb) írását közölve és – a megszokottól eltérően – gazdagon illusztrálva jelent meg. A képek legtöbbször a belső munkatársak és a széles szerzői gárda tagjainak portréja volt, de néhány karikatúrát, rajzot is mellékeltek.¹⁷

A jubileumok jó lehetőséget kínáltak arra, hogy a közönség bepillantasson a „műhelytitkokba”. Ekkor jelent meg néhány, az olvasókat a lap „műhelyébe” invitáló cikk vagy fénykép, mint például Sipulusznak (azaz Rákosi Viktornak) a 100. számban közzétett, *Hogy készül „A Hét”* című írása vagy Szöllösi Zsigmond *Fekete szombat* című szövege a tizedik évfordulón. Ugyanitt Lovik Károly a munkatársak álneveiről lebbentette fel a fátylat, de az olvasók megismerhették Emich Gusztáv, a lapot megjelentető Athenaeum vezérigazgatójának portréját is. *A Hét* kiadóhivatali igazgatójának, Kiss József közvetlen munkatársának, Hajdu Sándornak erre további másfél évtizedet kellett várnia, hiszen az ő arcképe és Kosztolányi Dezső róla szóló cikke a lap huszonötödik évfordulóján látott napvilágot. A jubileumok jó alkalmat nyújthattak a munkatársaknak és szerzőknek a lap vagy a szerkesztő „felköszöntésére” is. Bár nem mindenki élt ezzel a lehetőséggel, és az írók-költők a legkülönbözőbb műfajú és témájú szövegeket küldték be az ünnepi számokba, többen jelentkeztek személyesebb hangvételű alkalmi írásokkal.

¹⁴ Az *Uj Idők*ben kevesebb hasonló példát találni, azt is elsősorban a jelen tanulmányban vizsgált időszakon kívül.

¹⁵ Ld. bővebben DEDE Franciska, „...*miniszter, diplomata, fűzfapoéta, táncosné...*”, *A Hét címlapképei (1889–1914) = Média-történeti mozaikok 2022*, szerk. Paál Vince, Bp., Média tudományi Intézet, 2023, 89–138.

¹⁶ *A Hét*, 1899. december 24., 52; *A Hét*, 1913. december 28., 52.

¹⁷ Az 1899-es ünnepi számról ld. részletesen DEDE Franciska, *A Hét kerekasztala, Gondolatok a szerkesztőről, a szerzőkről és a lapról a tízéves jubileumi szám kapcsán = Értelmiségi karrier-történetek, kapcsolatháló, írócsoporthatások 3.*, szerk. Biró Annamária, Boka László, Bp., Nagyvárad, Partium Kiadó, Reciti, 2018, 151–184.

Bár Herczeg Ferenc lapjára az első évtizedekben a jubileumi számok kevésbé jellemzőek, karácsonykor és húsvétkor az *Uj Idők* is ünnepi(bb) számot adott ki. Mindkét orgánium megemlékezett továbbá a jelentős évfordulókról is.

Egyaránt gyakorlatuk volt, hogy kedvezményekkel, ajándékokkal igyekeztek megtartani az előfizetőket (és újakat szerezni). *A Hét* például kedvezményes előfizetést kínált más folyóiratokra. 1891 tavaszán *Irodalom* rovatában úgy adott hírt a *Magyar Hirlap* indulásáról, hogy „e nagy szereplésre hivatott napilappal «A Hét» oly egyezsége jutott, hogy a mi lapunkat a «Magyar Hirlap» előfizetői és viszont a «Magyar Hirlap»-ot «A Hét» előfizetői kedvezményes áron kapják.”¹⁸ Az olvasók alig egy évvel később azonban már arról értesülhettek, hogy a két lap megszüntette az együttműködést,¹⁹ mint egy héttel később egy szerkesztőségi üzenetből kiderült, „tisztán üzleti differenciák miatt”.²⁰ Szintén érdekes kezdeményezése volt Kiss József lapjának – különösen figyelembe véve, hogy a címlapképen kívül alig közölt illusztrációkat – az előfizetőknek szóló fényképelőhívási kedvezmény. 1898 őszén jelentek meg a lapban a beküldött fényképekről kedvezményes sokszorosítást hirdető felhívások.²¹ Az olvasói reakció nem is maradt el, amint a következő heti – újabb (ön)reklámot is lehetővé tévő – szerkesztői válaszból látható. Nagyváradí olvasójuknak küldött üzenetükben hangsúlyozták, hogy *A Hét* kiadóhivatala ezzel „efemer értékű ajándék helyett olyan originalis kedvezményt” nyújt, amely, a sok hálálkodó levélből ítélve „széltiben a legjobb hatást tette”, hiszen – és itt kiemelték a vidéki előfizetőket – arcképüket „olcsón és gyorsan, de ami fő: tiszta, mondhatnók tökéletes másolatban reprodukálhatják”.²² A fénykép-sokszorosítási hirdetés még 1900-ban is megtalálható volt a lapban.

Az *Uj Idők* sem maradt el *A Hét* mögött az ötletekkel: előfizetőik hol kalendáriumot, hol ajándékkönyvet kaptak, ami a kapcsolattartás mellett olykor írói, szerzői reklám is volt. Képes hetilapként nem meglepő, hogy több-kevesebb rendszerességgel már a kezdetektől műmellékletekkel kedveskedett előfizetőinek.²³ Ma is ismert művészek és a korban népszerű illusztrátorok munkáit egyaránt megkapta a közönség. A teljesség igénye nélkül említhető Linek Lajos,²⁴ Pataky László, Neogrády Antal, Baditz Ottó, Horovitz Lipót, Innocent Ferenc, Benczúr

¹⁸ «Magyar Hirlap» = *A Hét*, 1891. március 15., 11, 176 (*Irodalom*).

¹⁹ *Heti posta* = *A Hét*, 1892. január 10., 2, 32.

²⁰ (Budapest. Régi előfizető) *Heti posta* = *A Hét*, 1892. január 17., 3, 48. Néhány évvel később a *Francia Divatlap* kedvezményes előfizetését hirdették meg (mindkét lapot az Athenaeum nyomtatta).

²¹ *Heti posta* = *A Hét*, 1898. szeptember 4., 36, 575.

²² (Galathea, Nagyvárad) *Heti posta* = *A Hét*, 1898. szeptember 11., 37, 592.

²³ Ld. például A SZERKESZTŐSÉG, *Az olvasóhoz* = *Uj Idők*, 1898. december 25., 52, 579.

²⁴ Linek Lajos rendszeresen szerepelt illusztrációival. 1894 év végén például *Gyurkovicsék* címmel jelent meg műmelléklet tőle, néhány évvel később pedig a színes pasztelképéről készült műmellékletet küldtek az előfizetőiknek.

Gyula, Csók István, Mányoki Ádám, Munkácsy Mihály, Mednyánszky László, Pállya Celesztin neve, és külföldi művésztől is láthattak reprodukciót az olvasók.

„Írók szoknyában”

A lap indulásakor már nagy népszerűségnek örvendett a szerkesztő elbeszéléseiből ismert Gyurkovics család, amelynek tagjai az évek alatt tovább bővültek, hiszen Herczeg a hét leány mellett öt fiú történetét is megírta. Amint megemlítette visszaemlékezéseiben, valóságos „Gyurkovics-divat támadt, amelynek rajzolók, zeneszerzők és iparművészek is a szolgálatába léptek”. Legyezőket, cigarettatárcákat lehetett kapni a család macskafejes címerével, Gyurkovics-ruhák és egy keringő is született a család nevével.²⁵ Az *Uj Idők* szerkesztősége például Linek Lajos már említett pasztelképéből nemcsak színes műnyomatot készítettett, hanem különböző típusú fából rendelhető képkeretet is terveztetett hozzá. A felhíváshoz mellékelt képen jól látható, hogy a kereten is szerepelt a híres macskafejes címer.²⁶

Nem sokkal később tovább folytatódott a Gyurkovics-leányok diadalútja, mert Herczeg Ferenc (több jelentősebb módosítással és változtatással) dramatizálta az elbeszéléseket és 1899 januárjában a Magyar Színházban bemutatták a darabot. Ehhez kapcsolódik, hogy az év legelején új szereplő tűnt fel a lap hasábjain: a szellemesen csevegő dzsentrí asszony, Horkayné (leánynevén Gyurkovics Mici), aki több évtizedig szórta élceit és sziporkáit hosszabb-rövidebb párbeszédekben, udvarlóival hol a női kaszinóban, hol a Park Clubban kommentálva a társasági, művészi és közélet aktualitásait. Az *Ellesett párbeszéd* alcímű sorozat az első világháború után némiképp átalakult: már nem a csipős nyelvű fiatalasszony, hanem névtelen beszélgetőtársak fejtegették a hét eseményeit, nem kevésbé éles szemmel és nyelvvvel.²⁷

Horkayné hamar a közönség kedvence lett, akiről a szerkesztői üzenetek tanúsága szerint többször is érdeklődtek az olvasók. Sőt, nemcsak az *Uj Idők* közönsége, hanem más lapok is utaltak az új „társasági szereplőre”. *A Hét* lelkes „levelezője”, Emma asszony némi féltékenységgel állapította meg egy évvel Horkayné megjelenése után, hogy „abban én sem vagyok más, mint a többi asszony, hogy hiu vagyok és féltékeny. De a verseny engem nem tüzel, inkább elszomorít. Mió-

²⁵ HERCZEG 1939, i. m. 19.

²⁶ B., *A Gyurkovics-lányok képe* = *Uj Idők*, 1897. január 1., 1, 21. Az olvasók a képet ajándékba kapták, keretet különböző fából (és különböző áron) rendelhettek hozzá. AZ UJ IDŐK KIADÓHIVATALA, *Tájékoztató* = *Uj Idők*, 1897. január 17., 4, 91.

²⁷ A rovat folytonosságát nemcsak az alcím és a későbbi cím azonossága mutatja, hanem maga a szerző is egyben kezelte. Ezt mutatja az 1941-ben megjelent kötet is, amelybe ötvenöt beszélgetést válogatott be a négy évtizedből, tekintet nélkül arra, hogy Horkayné vagy a névtelen beszélgetőtárs meglátásairól volt-e szó.

ta az a tüz[r]ölpattant Horkayné meg az az impertinens kis Berzsényi Elza se rejti véka alá a gyertyáját, én borzasztóan elkedvetlenedtem.”²⁸

A *Hét* egyik legfőbb munkatársa, Ignotus néhány évvel korábban, 1893-ban teremtette meg Emma asszony alakját, akinek a bőrébe bújva számos levelet írt a lap szerkesztőjének, Kiss Józsefnek, rendszeresen – és éles tollal – kommentálva az aktuális eseményeket. A *Hétre* amúgy is jellemző volt, hogy a belső munkatársak álnév mögé rejtőztek.²⁹ Az olvasókat természetesen élénken foglalkoztatta, hogy kit rejt egy-egy álnévként használt idegen kifejezés vagy irodalmi szereplő neve. A szerkesztői üzenetekből kikövetkeztethető, hogy nemegyszer kérdeztek rá – olykor ugyanarra az – álnévre, és legtöbbször kaptak is választ. Kivételként említhető az Ignotus kilétét firtató levélre küldött szerkesztői üzenet, amely arra hivatkozva tagadta meg a választ, hogy az író „idegenkedik attól, hogy polgári nevét közhírré tegyük”.³⁰ S bár az üzenetben megszégyesítették Ignotus két további álnévét is (Pató Pál és Tar Lőrinc), azt már csak a beavatottak (és a legszemfülesebb olvasók) tudhatták, hogy Ignotusnak még egy „alteregója” írt rendszeresen a lapban: Emma. Őt még Délibáb sem leplezte le, amikor a tizedik jubileum alkalmával munkatársai álneveiről általános jelleggel fellebbentette a fátylat már említett írásában. Emma kilétéről mindössze háromszor szerezhettek bizonyosságot az olvasók.³¹

A *Hét* népszerű írója és publicistája prózában, korábbi munkatársa, Herczeg Ferenc pedig – néhány évvel később, immár saját lapjában, színpadi szerzői tehetségét kihasználva – szellemes párbeszédekben fejtette ki véleményét az aktuális eseményekről. A két „szoknyát öltő” szerző hosszú évekig élt a játékos nemi szerepcserében rejülő lehetőségekkel és a női alteregó biztosította nagyobb „szó-lásszabadsággal”, hiszen, amint Herczeg Ferenc a későbbi kötetbe gyűjtött beszélgetései előszavában megfogalmazta, egyedül az álarcos multságban fogadják el a tapintatlanságig őszinte szókimondást.³² Bár az álnevek gyakorlatában és időnkénti cserélgetésében rejülő játékoság kihasználása *A Hétre* volt jellemzőbb, sőt, olvasói olykor a női álnév mögötti rejtőzködésből fakadó játék részeseivé és a „bújócskázó” szerző „cinkosáivá” is váltak, mindkét lap írójának női alakmását gyorsan megkedvelte a közönség.³³

²⁸ EMMA [IGNOTUS], *Erkölcös levél = A Hét*, 1900. március 11., 150–151, idézet: 150. Berzsényi Elza Ambrus Zoltán egyik szereplője *Berzsényiek* című munkájában, amely *A Héten*ben jelent meg folytatásokban, több évig.

²⁹ DÉLIBÁB = D–B = LOVIK Károly, *Álnevek = A Hét*, 1899. december 24., 52, 866–867.

³⁰ (Nagyvárad. Melinda) *Heti Posta = A Hét*, 1893. április 23., 17, 275.

³¹ Ld. DEDE Franciska, *Tartsd jól a bestiát, Egy századfordulás „blog” története*, Bp., Kortárs, Országos Széchényi Könyvtár, 2010, 14.

³² HERCZEG Ferenc, *Ellesett párbeszéd*, Bp., Singer és Wolfner, 1941, 5.

³³ A játékos nemi identitásváltásról és a két női alteregó és közönségük közötti kapcsolatról ld. bővebben DEDE Franciska, *Szerzők a lámpa előtt, Az írószerep változó képe A Hét és az Új Idők évfolyamaiban 1895 és 1900 között = Irodalomtörténeti Közlemények*, 109(2005), 2–3, 287–312.

Írói körkérdések

A lapok és az olvasók közötti kapcsolattartás jó példája a különböző körkérdések és pályázatok meghirdetése. Ezek egyik változatának tekinthető, amikor a szerkesztőség saját munkatársait, illetve a neves és ismert kortársakat szólította meg. Ez a gyakorlat elsősorban Kiss József lapjára volt jellemző, amelynek első évtizedéből néhány körkérdést és egy „mintha-körkérdést” érdemes megemlíteni.

Már *A Hét* mutatványszámában megjelent egy vitaindítónak váló írás a korabeli társasági élet ismert alakja, a kultuszminiszter felesége, az író és műfordító gróf Csáky Albinné Bolza Anna grófnő tollából. *Salonélet* című, nagy vihart kavart felhívásában – valóban nem a legszerencsésebb megfogalmazásban – egy akkor időszerű problémára, a születési és szellemi elit találkozására lehetőséget biztosító arisztokrata irodalmi szalon hiányára kínált megoldást azzal, hogy teremt megnyitotta az írók előtt.³⁴ Az első válasz már két számmal később napvilágot látott Szemere Attilától, aki több szempontból is nehezményezte Csákyne felvetését.³⁵ A kérdés más lapoknál és *A Hét* olvasóinál is élénk visszhangot keltett, s bár a szerkesztőség azt írta *Heti postájában*, hogy szívesen veszik a levélíró észrevételeit,³⁶ nem az olvasókhoz, hanem az írókhoz fordult, véleményüket kérve. Február elején *Írók a salonnól* címmel összegyűjtve adták közre a beérkezett válaszokat.³⁷ A főbb ellenvetések abban foglalhatók össze, hogy a születési és szellemi elitet egyaránt tömörítő szalon csak természetesen, szerves, folyamatos fejlődés után (és útján) jöhet létre. Bármiféle mozgalmasszerű kezdeményezés, „erkölcsi presszió” már eleve kudarcra ítéli a közeledést és közelítést. Kiemelték azt is, hogy az arisztokráciának előbb az irodalmat kell megszeretnie, valamint hogy a szalonokat nemcsak az írók, hanem a teljes értelmiség számára kell(ene) megnyitni. Végül közzétették a Lucius álnévű szerző szerkesztőnek írt levelét, amelyben összefoglalta a reakciókat, miközben értetlenségét fejezte ki az elutasítás vehemenciája és hangneme iránt;³⁸ a vita lezárásaként pedig megjelentették Csákyne kissé sértett hangvételű válaszát is.³⁹ Érdekességként érdemes megemlíteni, hogy a szalon (néhány alkalommal legalábbis) valóban megnyílt a szellemi elit előtt, amint erről több lap is tudósított.⁴⁰

Néhány évvel később *A Hét* azzal a kérdéssel fordult neves írókhoz és közéleti szereplőkhöz, hogy az egyetemes világirodalomból, mely hét könyvet tartanak meg mindenképpen, ha az összes többitől meg kellene válniuk. A szerkesztők nem

³⁴ GRÓF CSÁKY Albinné, *Salonélet = A Hét*, 1889. december elején, mutatványszám, 3–5.

³⁵ SZEMERE Attila, *Írói salonok = A Hét*, 1890. január 12., 2, 26–27.

³⁶ (Budapest. L. S.) *Heti posta = A Hét*, 1890. január 12., 2, 36.

³⁷ *Írók a salonnól = A Hét*, 1890. február 2., 5, 69–72, idézet: 69.

³⁸ LUCIUS, *A leszavazott «Salon», Még egy levél a szerkesztőhöz = A Hét*, 1890. február 9., 6, 85–86.

³⁹ GRÓF CSÁKY Albinné, *Egy kis félreértés = A Hét*, 1890. február 9., 6, 86–87.

⁴⁰ Ld. bővebben a témáról: FÁBRI Anna, „Eszmesúrlódások”, *A 19. századi magyar közirodalom a (pesti) társaséletről = Budapesti Negyed*, 46(2004), 4, 5–38.

pusztán játéknak szánták a felhívást, fő céljuk az volt, hogy megtudják, „mely könyvek, mely kulturirányzatok hatottak közre Magyarország mai kulturállapotának, az uralkodó felfogásoknak megerősítésére”,⁴¹ valamint hogy megmutassák, hogy egy-egy jeles személyiség mit köszönhet egy-egy könyvnek. Összesen negyvennégy megkérdezett választ tették közzé. A reakciók nemcsak terjedelmükben, hanem sokszor jellegükben is különböztek. Többen nem hét könyvet, hanem hét szerzőt jelöltek meg, mások egy-egy szerzőnél a teljes életművet választották, Ágai Adolf pedig nemzetiségenként sorolt fel többeket. Olyan szerző is akadt, aki hét még nem ismert könyvet választana, és olyan válasz is, amelyet minden bizonnyal a szerkesztőség írt: „Még csak a harmadik könyvnél vagyok... Ha elolvastam hetet, akkor én is nyilatkozom. X. gróf”.⁴² A *Heti posta* rovat egyik válaszából az is kiderül, hogy nem minden megkérdezett küldött választ. Apponyi Albert gróf például, noha őt is megkeresték, nem nevezte meg kedvenc vagy meghatározó olvasmányait.⁴³

A század legvégén a szerkesztők ismét kérdéssel fordultak a literátorokhoz, ezúttal a színműírókhoz. Azt kívánták megtudni, hogyan „viselkedjek a szerző a kitapsolásnál”, milyen a „szerzői uniformis”, frakkot öltön a premieren az alkotó vagy redingot-t, fehér nyakkendőt viseljen vagy feketét.⁴⁴ *Szerzők a lámpa előtt* címmel összegyűjtve közzétették a beérkezett válaszokat, összesen huszonegy írótól. A válaszadók közül többen utaltak rá, hogy a színházi közönség öltözékével jobban megtisztelhetné az előadást, illetve többen megfogalmazták, hogy nem szívesen vagy egyáltalán nem mennek el a premierre, vagy nem jelennek meg a közönség előtt. A frakkot és fehér nyakkendőt is többen elvetették arra gondolva, hogy hátha nem tapsolják ki a szerzőt a függöny elé és akkor nevetségessé válik; mások azonban úgy vélekedtek, hogy a bemutató ünnep, amelyet ünnepi díszben néznek végig, függetlenül a sikertől, és öltözetükkel megtisztelik a színművészeket is.

Végezetül érdemes egy különleges körkérdésről is szót ejteni. Az álnevek kapcsán érintőlegesen már volt arról szó, hogy *A Hét* szerkesztői és belső munkatársai gyakran éltek a rejtőzködés és az ebből fakadó játékoság lehetőségével, és írásaikban olykor csipkelődtek egymással. A humor, ironia, sőt, a szarkazmus a komolyabb témájú szövegekből sem hiányzott. Nemegyszer pedig joggal merülhet fel az utókor olvasójában is a kérdés, hogy néhány rövid szöveg, valamely körkérdésre adott egy-egy válasz vajon valóban az illető tollából származik-e, vagy a munkatársak találékonyságának eredménye. Erre lehet jó (és ez esetben egyértelmű) példa az a „mintha-körkérdés”, amelyet a párizsi *Le Figaro* példájára hirdetett a szerkesztőség, és ahol ismert személyek válaszait közzétették. 1898-ban tették fel a kérdést, hogy „mi volt az ideáljuk husz éves korukban”, és hogy megvalósult-e, a válaszokat pedig a szerkesztőség munkatársai adták meg, az illető

⁴¹ *A hét könyv kérdése = A Hét*, 1893. március 19., 12, 183–184, idézett rész: 183.

⁴² A körkérdésre adott válaszok: *A Hét*, 1893. március 19., 12, 184–186, március 26., 13, 201–203, április 2., 14, 219–221, két idézett rész: 221.

⁴³ (Budapest. M.) *Heti posta = A Hét*, 1893. április 23., 17, 275.

⁴⁴ *Szerzők a lámpa előtt = A Hét*, 1899. április 9., 15, 237–239, idézett rész: 237.

neve mögé bújva. Az őshazakutató Zichy Jenő gróf például – *A Hét* szerint – azt válaszolta: „Husz éves koromnak ideálját egy szóban foglaltam össze, ebben a szóban: utódokat! Ma azt mondom: elődöket!” De joggal merül fel a szerkesztőségi fogalmazás gyanúja Rothschild Náthán válasza esetében is: „Már jóval husz éves korom, sőt már születésem előtt is csak egy ideálom volt: Rothschild szerettem volna lenni. Egyike vagyok ama keveseknek, akiknek ez a vágya beteljesedett.”⁴⁵

Bár a neves kortársakat megszólító körkérdések elsősorban *A Hétre* jellemzők, érdemes itt megemlíteni az *Uj Idők* egyik írását is, amelyben négy ismert hölgyet „interjúvoltak meg” annak apropóján, hogy a „király Wlassich [!] miniszternek megadta az engedélyt arra, hogy Magyarországon nők is végezhesenek egyetemi tanulmányokat”.⁴⁶ A kérdésről Hampelné Pulszky Polixena, Herman Ottóné, Hollán Ernőné és a tanítónőképző intézet tanítónője, Sebestyén Gyuláné nyilatkozott.

„Kétirányú” kapcsolatok: körkérdések, pályázatok és szerkesztői üzenetek

Körkérdések

A vizsgált időszakban mindkét lap kikérte olvasói véleményét is egy-egy aktuális témáról.

1892-ben például a leánygimnáziumok létrehozásáról alakult ki vita *A Hét* hasábjain. Az *Élet* című lap beszámolt a finn nőegyesületek országos kongresszusáról, amely kapcsán a Semper álnevű szerző hosszabb cikket tett közzé a *Krónika* rovatban. Nem a nők művelődését ellenezte, hanem hogy érettségi bizonyítványt szerezhessenek és egyetemet végezhesenek, ezzel olyan foglalkozásokat is betöltve, mint a férfiak.⁴⁷ A következő lapszámban Little John (azaz Ambrus Zoltán) szintén a vezércikk helyén megjelenő *Krónika* rovatban válaszolt, és a női munkavállalás mellett foglalt állást. Kiemelte, hogy a nőktől soha nem vitatták el a napszámosmunka lehetőségét, szellemimunka-végzés esetén azonban azonnal ellenük szólnak.⁴⁸

A szerkesztőség még ugyanebben a számban kérdéssel fordult „hölgy-olvasóhoz” a leánygimnáziumokról, rövid és szabatos választ várva: kívánatosnak tartják-e ilyen intézmények létrehozását; azt, hogy ne csak műveltséget, hanem mesterséget is nyújtsanak; illetve, hogy ha a kérdéses életpályák a nők számára is

⁴⁵ *Az ideál = A Hét*, 1898. augusztus 28., 35, 553 (Krónika, III).

⁴⁶ H. GY., *Nők az egyetemen. Négy interviú = Uj Idők*, 1895. december 1., 50, 406–407, idézett rész: 406.

⁴⁷ SEMPER, *Északi levegő = A Hét*, 1892. július 24., 30, 469–471 (Krónika).

⁴⁸ LITTLE John [AMBRUS Zoltán], *A rózsza és az olaj = A Hét*, 1892. július 31., 31, 485–486 (Krónika).

hozzáférhetőek lesznek, az befolyásolná-e a házasságkötéseket, és ha igen, milyen módon. A beérkező levelekből válogatást tettek közzé, amelyet rögtön Semper viszontválaszával kezdtek.⁴⁹ Három számon keresztül folytatták a válaszok közlését, amelyek között ellenző, támogató és megszorítással támogató vélemények egyaránt helyet kaptak. Az ellenzők elsősorban a nőiességet, a családanyai és háziasszonyi köteleességek teljesülését féltették; míg a támogatók az önállóság és az egyenjogúság kérdését vetették fel. Bár a levélrészletek nem mutatták egyértelműen egyik vagy másik vélemény túlsúlyát, a szerkesztőség zárszavából egyértelműen kiderült, hogy a többség a leánygimnáziumok létrehozása mellett foglalt állást.⁵⁰

Négy évvel később az olvasók újabb körkérdést találtak kedves lapjukban, amely ezúttal a kártyás asszonyokról szólt, ismét több kérdésben foglalva össze a problematikát: „Illik-e a kártya az asszony kezébe? Lehet-e a kártyás asszony jó feleség és jó anya? Helyénvaló-e, hogy a zsúrokon kártyázzanak? Miképp viselkedjék a férj, akinek kártyás felesége van?”⁵¹ Bár a válaszokat november 15-ig kérték, már e hó első napján közölni kezdték a beküldött leveleket, amelyekből összesen tizenhetet tettek közzé.⁵² A válaszok egy része álnév alatt jelent meg, máskor csak keresztnévet adtak meg. Bár nem oldható fel minden álnév, jól látható, hogy mind férfiak, mind nők küldtek válaszokat, és a vélemények a teljes elutasítástól a megengedő állásfoglalásokig terjedtek. Néhányan rövid, humoros(-nak szánt) válaszokat küldtek, mások a kérdés apropóján általánosabb érvényű válaszokat adtak. Volt, aki szerint a nők azért fordulnak a kártyához, mert a társasági életből kivészett az igényes társalgás és így a kártyázó férjeikkel együtt tölthetik az időt; más a férfiak és nők eltérő megítélése ellen szólalt fel. Néhányan a nőiességet hiányolták a kártyázásból, ezért nem helyeselték, megint mások megszorításokkal értenének egyet a nők játékaival: ha a férjükkel együtt kártyáznak, ha szórakozásból és nem szenvedélyből teszik, és ha nem viszik túlzásba. Végül a szerkesztőség Jókai Mór végszavával zárta le a körkérdést, aki szerint a játékszenvedély a férfiaknak és a nőknek egyaránt káros, szórakozásként azonban a kártyázás mindkét nem számára elfogadható.⁵³

1903-ban ismét egy aktuális eseményhez kapcsolódóan kérték ki az olvasó(nő)k véleményét. A lapok kimerítően foglalkoztak azzal a botrányal, hogy a szász trónörökös felesége elhagyta a családját a gyermekei nyelvtanáráért. *A Hét* is több írásában említette a szökést, majd egyenesen feltette a kérdést olvasónőinek: mely

⁴⁹ SEMPER, *Helena* = *A Hét*, 1892. augusztus 7., 32, 513–514 (Leány-gimnázium).

⁵⁰ A nyolcvankét beérkezett válaszból csak huszonnégy ellenezte, illetve kettő támogatta megszorításokkal. *Leány-gimnázium* = *A Hét*, 1892. augusztus 7., 32, 515–516; augusztus 14., 33, 526–527; augusztus 21., 34, 544–545.

⁵¹ A HÉT SZERKESZTŐSÉGE, *Kérdések, A kártyázó asszonyokról* = *A Hét*, 1896. október 18., 42, 730–731, idézet: 731.

⁵² Bár nem jelezték külön, előfordulhat, hogy néhány levélből csak részletet közöltek.

⁵³ A tizenhét válasz és a végszó az alábbi számokban jelent meg: *A Hét*, 1896. november 1., 44, 765–766; november 15., 46, 803–804 és november 22., 47, 820–821.

esetben hagyhatja el az urát az asszony.⁵⁴ A válaszok az előző körkérdésekhez hasonlóan változatosak.⁵⁵ Van, aki semmilyen körülmények között nem fogadja el, hogy egy asszony elhagyja a férjét, más akkor engedné, ha nincsenek gyermekei és a férje durva vele, vagy ha kényszerházasságot kötött; de olyan olvasónő is van, aki, gyermektelen asszony esetében, akkor is támogatná, hogy hagyja el a férjét, ha másba szeretett bele, különben, a férjével maradva, hazugságban élne. Abban azonban a legtöbben egyetértettek, hogy nem hagyhatja el az urát a nő, ha gyermekei vannak, a gyermekeit pedig semmiképpen nem hagyhatja el. Néhányan akkor láttak ez alól kivételt, ha ezzel az anya a gyermekeit védi. A körkérdést végül egy Lujza aláírású fiktív levéllel zárták, amely egyebek mellett a nőkérdéssel is foglalkozik, amennyiben a nő és férfi szerelemhez való jogát és viszonyát is említi.⁵⁶

A *Hét* egy további esetben is megszólította az olvasóit, a válaszokat azonban végül nem tették közzé. 1898-ban *Régi és új divatok* címmel Ambrus Zoltán írt krónikát, amelynek végén a női sétapálca kérdésében kérte ki a hölgyközönség véleményét.⁵⁷ Bár alig két héttel később a türelmetlen érdeklődőknek még azt írta a szerkesztőség, hogy hamarosan közlik a válaszokat,⁵⁸ erre végül nem került sor.⁵⁹

A közönség véleményére azonban nemcsak Kiss József lapja volt kíváncsi, az *Új Idők* szerkesztősége is többször fordult olvasóihoz a véleményüket kérve.

Herczeg Ferenc folyóirata rendszeresen beszámolt művészeti eseményekről, így az egyre nagyobb számban kezdeményezett emlékműállításokról is. Nemcsak a szoboravatásokról, hanem nagyobb pályázatok esetén már a pályaművekről is írtak, sőt, nemegyszer képből is bemutatták a művészek terveit. Így történt Erzsébet királyné tervezett emléke esetében is. A királyné tragikus halála után szinte azonnal felmerült egy fővárosi emlékmű gondolata és megkezdődött az adakozás. Megalakult a szoborbizottság és a századfordulón kiírták az első pályázatot (amelyet aztán továbbiak követtek).⁶⁰ Az 1902. január 22-én lezárult (első) pályázatra

⁵⁴ *Mikor hagyhatja el urát az asszony? Kérdés olvasónőinkhez = A Hét*, 1903. január 18., 3, 37–38.

⁵⁵ A beérkezett válaszokat helyszűke miatt nem tudták mind közreadni, összesen húsz levelet vagy részletet publikáltak három számban: *A Hét*, 1903. január 25., 4, 58–60; február 1., 5, 74–76; február 8., 6, 91–92.

⁵⁶ LUJZA, *Mikor hagyhatja el urát az asszony? (Apokrif válasz) = A Hét*, 1903. február 15., 7, 105–106 (Krónika, II).

⁵⁷ PONT [AMBRUS Zoltán], *Régi és új divatok = A Hét*, 1898. augusztus 28., 35, 552–553 (Krónika, II).

⁵⁸ (Többeknek) *Heti posta = A Hét*, 1898. szeptember 11., 37, 592.

⁵⁹ Néhány e körkérdésre érkezett olvasói levél fennmaradt Ambrus Zoltán hagyatékában. Ld. erről XANTUS Boróka, *Öntudatos olvasók, Közönséglevelek 1898-ból = Magyar Könyvszemle*, (130)2014, 491–494.

⁶⁰ Ld. bővebben DEDE Franciska, „...ezen szoborhoz szava van minden magyarnak”, *Az Új Idők körkérdése a közönséghez az Erzsébet-emlékmű pályázatáról = Érték és értelmezés*, szerk. Boka László, Sirató Ildikó, Bp., Bibliotheca Nationalis Hungariae, Gondolat, 2010, 40–55 (Bibliotheca Scientiae & Artis, 1). Ld. még VÉR Eszter Virág, „Ha sírja Bécsben van szobra legyen Budapesten...”,

érkezett pályaműveket a Műcsarnokban megtekinthette a közönség, és a lapok fényképeken is bemutatták a terveket.⁶¹ A közönség tehát ismerte a műveket, láthatta őket és különböző véleményeket is olvashatott róluk. A nemzetközi zsűri nem sokkal később meghozta döntését,⁶² az *Uj Idők* pedig megszólította olvasóit. Arra volt kíváncsi, hogy a pályaművek közül melyik tetszik legjobban és miért, illetve az olvasók milyennek képzelnék az Erzsébet-szobrot.⁶³

A felhívás után megindult a levelek özöne. A több száz levélből alig két hónappal később a szerkesztőség válogatást tett közzé (sokszor csak részleteket emelve ki, bár, amint írták, igyekeztek megtartani a levelek alapján kirajzolódó arányokat).⁶⁴ A felhívásra férfiak és nők egyaránt tollat ragadtak. Voltak, akik közös levélben fejtették ki véleményüket, más egy közösség nevében írt. Érkeztek küldemények az ország különböző területeiről, sőt, az országhatárokon kívülről is, és a levélírók között a közéletből vagy a lap(ok) hasábjairól ismert nevek is felbukkantak.⁶⁵ A zsűri és a közönség véleménye nem fedte egymást teljesen. Míg a nemzetközi bírálóbizottság tagjainak sorrendje szerint Zala György, Strobl Alajos és Telcs Ede szoborművét negyedikként követte Fadrusz János alkotása, addig az *Uj Idők* olvasóinak közel háromnegyede a Fadrusz-tervre szavazott (amelyet azután változatlan sorrendben követett a zsűri által kiemelt három pályamű). A válaszadók sokszor megindokolták a döntésüket, és a válaszokból feltételezhető, hogy az olvasók ismer(het)ték a kritikákat, mert nemegyszer a „hivatalos” és a művészi körök által megfogalmazott problémákat és erényeket fogalmazták meg. Az ankét külön érdekessége az a kérdés, hogy az olvasók milyennek képzelnék el az (ideális) emlékművet. Több válasz inkább érzéseket, hangulatokat ragadott meg, de volt olyan is, amely konkrét javaslatot, egy-egy mű eszmeiségére vonatkozó határozott véleményt fogalmazott meg, vagy éppen egy-egy terv „továbbgondolására” tett javaslatot. Volt, aki úgy vélte, hogy szoborpályázat helyett jótékony-sági alapítványt kellene (kellett volna) létrehozni a királyné emlékére. A szerkesztőség bízott benne, hogy kérdésével hasznos ügyet szolgált, amikor „táplálta”,

Adalékok a budapesti Erzsébet-emlékmű (felállítás) történetéhez = A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására, szerk. Glässer Norbert, Mód László, Szeged, Szegedi Tudományegyetem BTK, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2018, 472–486.

⁶¹ Nem minden pályaműről volt felvételük. LYKA Károly, *Erzsébet-szobrok a Műcsarnokban = Uj Idők*, 1902. február 16., 8, 162–163. A szoborképeket ebben és a következő számban (1902. február 23., 9) közölték.

⁶² Erről Horkayné fogalmazott meg csipős hangú véleményt. [HERCZEG Ferenc], *Horkayné a kaszinóban, Ellesett párbeszéd* = *Uj Idők*, 1902. február 16., 157–158.

⁶³ Az UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE, *Az Erzsébet-szobor pályázata = Uj Idők*, 1902. február 23., 9, 191.

⁶⁴ *Uj Idők*, 1902. április 20., 17, 359–364; április 27., 318, 383–386; május 4., 19, 413–416; május 11., 20, 440–443.

⁶⁵ Összesen mintegy száznyolcvan név olvasható ki az aláírásokból (álnév is szerepel köztük). Százhatvankét levélrészletet tettek közzé, de némely közleményt többen is aláírtak, és volt, akitől két részletet is közreadtak.

„foglalkoztatta”, „provokálta” a „sebesen szunnyadó érdeklődést egy szuverénül művészi kérdésben”. Mert „minden műalkotásnak két mestere van: a művész és a közönség”.⁶⁶

Még ugyanebben az évben újabb kérdéssel fordultak az olvasókhoz, ezúttal nem művészeti témában. Arról kérdezték a közönséget, hogy milyen hazai nyaralóhelyet javasolnának olvasótársaiknak, amely kényelmes és a „szerényebb zsebű ember” számára is elérhető, sőt, fényképet is kértek az adott helyről.⁶⁷

Két héttel később megkezdtek a(z előző felhíváshoz képest jóval szerényebb számban, de szintén az ország legkülönbözőbb vidékeiről) beérkező levelek közlését.⁶⁸ A válaszadók, amellet, hogy a szerkesztőség kérésének eleget téve számos gyakorlati információt is megosztottak az érdeklődőkkel (az utazásról, a különböző színvonalú és kényelmi szintű szállásokról, étkezési lehetőségekről és mindezek áráról), különböző további – nemegyszer azonos – szempontokat kiemelve ajánlották az üdülőhelyeket. Többször visszatérő elem a táj szépsége, a csend, a nyugalom, az egészséges levegő, a kies kiránduló- és sétahelyek megléte, máskor pedig a különböző fürdők és ásványvízforrások gyógyhatása. Kitértek a szállások tisztaságára, a környezet egyszerűségére és olykor az infrastruktúrára is. Máskor említették a szórakozási lehetőségeket (tenisz, krockett, térzene) vagy a társaságot, vendéggört. Néhányan csak egy-egy számukra kedves helyszínt ajánlottak, mások többre is felhívták a figyelmet, és voltak, akik saját vidékükről küldtek kedvesen leírást. A legtöbben erdélyi és felvidéki helyszíneket ajánlottak, de Balaton és Sopron környéki üdülőhelyeket is találni a kínálatban. Néhányan figyelembe vették a szerkesztőség azon kérését is, hogy lehetőség szerint képeket is küldjenek, így néhány képeslap és fénykép is illusztrálja a szövegeket.

Pályázatok

A két népszerű hetilap több pályázatot is meghirdetett.

Nem sokkal indulása után *A Hét* szerkesztősége azzal a kéréssel szólította meg előfizetőit (elsősorban a hölgyeket), hogy írják meg, kik a kedves íróik és miért, és arra is kíváncsiak voltak, hogy ha nem ismerik az adott szerzőt, vajon milyen külsejűnek és természetűnek képzelik. A pályázati kiírás végén még hozzátették, hogy a lap „szívesen veszi”, ha a tárgyalt író „az ő munkatársainak gárdájából kerül ki, habár álnév alatt is írjanak azok”. Az egyetlen konkrét megkötés az volt, hogy a válasz mindenképpen magyar íróról szóljon.⁶⁹ A pályázat fődíja Bihari Sándor egyik eredeti műve volt, a jelíges pályázatokról egy, a munkatársakból álló

⁶⁶ [cím nélkül] = *Uj Idők*, 1902. május 11., 20, 443.

⁶⁷ *UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE, Hová menjünk a nyáron?* = *Uj Idők*, 1902. június 15., 25, 546.

⁶⁸ A beérkezett válaszok közül harmincegyet tettek közzé „jelentéktelen rövidítésekkel”: *Uj Idők*, 1902. július 6., 28, 34–37; július 13., 29, 58–59; július 20., 30, 82.

⁶⁹ „*A Hét*” pályázata = *A Hét*, 1891. december 27., 52, 833.

bírálóbizottság döntött.⁷⁰ Mivel száznyolcvanhét pályamű érkezett, a zsűri a megadott határidő után tudott csak eredményt hirdetni.⁷¹

Összesen tizennégy levelet (levélrészletet) tettek közzé.⁷² A válaszok kedves, humoros, olykor incselkedő hangvétellel íródtak, és a dicséret mellett esetenként némi kritikát is megfogalmaztak. Többen nemcsak egyetlen író neveztek meg, mások a legkedvesebb szerzőjüknek szentelték az egész írást. A szövegek igényesek, érdekesek és olvasottságról, műveltségről, érdeklődésről és nemegyszer igazi íráskészségről tanúskodnak. Különösen érdekesek azok a válaszok, amelyek szerzői leírták, hogy milyennek képzelik el az író, akit sem személyesen, sem a lap(ok)ból nem ismertek. *A Hét* a pályázat kiírása előtt még csak néhány munkatársa arcképét jelentette meg a címlapján, így az olvasók a portréjukat – legalább is a lapból – általában nem ismerhették. Ellenpélda az az olvasónő, aki egy, már korábban közzétett fényképre utalva fogalmazta meg csalódottságát: „Csak egy hibája van én előttem Sipulusnak: a szakálla!! Mikor *A Hét*-ben megjelent arcképe – melyet bizonyosan írántam való figyelemből közölt *A Hét* udvarias szerkesztője: »pillájaim« a bámulattól nyitva maradtak a szakállas alak láttára. Hiszen én eddig az írókat – legalább a fiatalokat – mind borzas fejjel és sima állal képzeltem.”⁷³

1901. július 7-én *A Hét* közönsége ismét pályázati felhívást olvashatott a lapban.⁷⁴ Emma asszony francia mintára receptpályázatot hirdetett,⁷⁵ „kulináris különlegességek” beküldésére biztatva az olvasókat: kevésbé ismert, de kipróbált ételeket vagy különleges elkészítési módokat várt, lehetőség szerint az adott étel származásának leírásával együtt.⁷⁶ Hamarosan meg is indult a receptek özöne, amelyekből hétről hétre jó néhányat megjelentettek, nemegyszer a kísérőlevéllel (vagy annak részletével), illetve Emma asszony rövid megjegyzéseivel (vagy ahogy ő maga hívta: nota benéivel) együtt. A receptek később, tematikusan csoportosítva, önálló kötetben is megjelentek. *A Hét szakácskönyve* szintén Emma asszony

⁷⁰ A bizottság tagjai: Bródy Sándor, Kenedi Géza, Kiss József, Kozma Andor, Kóbor Tamás és Rákosi Viktor. (Eredetileg Ambrus Zoltán és Herczeg Ferenc is szerepelt a tagok között, helyettük került be a végleges bizottságba Kenedi Géza és Kiss József.)

⁷¹ *A Hét pályázata, A bíráló-bizottság jelentése = A Hét*, 1892. február 7., 6, 86–87.

⁷² *A Hét*, 1892. január 31., 5, 69–73; 1892. február 7., 6, 87–91.

⁷³ [Riszdorfer Erzsike], *A Hét pályázata, III. Jelige: »Csak mindig vígan«... = A Hét*, 1892. január 31., 5, 71.

⁷⁴ 1899 januárjában is hirdettek egy pályázatot, amelynek eredményét azonban végül nem tették közzé. Ebben arra a kérdésre keresték a választ, hogy mi minden fog történni 1899-ben. A kiírási feltételek között szerepelt, hogy legalább tíz jóslatot kell beküldeni, amely bármire vonatkozhat, a lényeg, hogy a jóslat beváljék. »A HÉT« SZERKESZTŐSÉGE, *Századvégi oraculum (A Hét pályázata) = A Hét*, 1899. január 29., 5, 65.

⁷⁵ A pályázatról ld. részletesen DEDE 2010, i. m.

⁷⁶ EMMA [IGNOTUS], *A Hét szakácskönyve. Levél, A Hét olvasóihoz = A Hét*, 1901. július 7., 27, 428–429, idézett rész: 428.

neve alatt látott napvilágot, a szerkesztő egyik levele azonban azt sejteti, hogy Kiss József tevékenyen részt vett az összeállításában.⁷⁷

A pályázatra beérkezett levelek közül több mint százat közöltek egészében vagy részleteiben. *A Hét szakácskönyve* rovatban közzétett szövegeket hamarosan mellékletként csatolták a laphoz, és a szerkesztői üzeneteket közreadó *Heti posta* mintájára megindították a *Szakácskönyv-postát* is.⁷⁸ A válaszok az ország egész területéről érkeztek, és miközben néhányan – feltehetőleg a szerkesztőség által személyesen és közvetlenül megszólított írók és színésznők – nem adtak ételleírást, hanem vagy kibújtak egy frappáns válasszal, vagy rövid tárcát küldtek; mások több receptet is csatoltak egy-egy levélhez, nem egy lelkes pályázó pedig többször is tollat ragadott. A résztvevők között az irodalom, a sajtó, sőt, a művészi élet ismert alakjai is feltűntek, de voltak, akik „ismeretlenül” küldték be feltve őrzött receptjeiket. Olyan nevek is felfedezhetők a receptek alatt, akik más (kör)kérdésekre is küldtek már válaszokat.

Az ételleírásokat kísérő levelek gondosan megfogalmazott, igényes szövegek, amelyek számos irodalmi, művészeti, esztétörténeti utalást, aktualitásra reflektáló megjegyzést tartalmaznak (olyan témákat is, amelyeket a lap munkatársai korábban már valamilyen módon érintettek), és jól mutatják: a lap írói és olvasói közös szellemi térben mozogtak és tudatosan ki is fejezték a lap közösségéhez tartozásukat. A válaszok nemegyszer humoros hangvételűek, olykor kedvesen csipkelődők és incselkedők. Van köztük prózai és verses alkotás (sőt makáma is, amely a lap egyik kedvelt műfaja). A levélírók többször reflektáltak más pályázók receptjeire, vitatkoztak egymással, sőt Emmával is.⁷⁹ S bár a két és fél hónap alatt olykor komoly kérdéseket is felvetettek, a pályázatra és a hangvételre összességében a könnyedség és játékoság jellemző, ami nemcsak azt mutatja, hogy a szerkesztőség szerencsés ötlettel hirdette meg a receptpályázatot, hanem jól tükrözi az olvasók igényét a megnyilatkozásra, valamint arra, hogy kifejezhessék, mennyire szeretik a lapjukat, a szerkesztőit és Emmát (akinek „asszonyvoltában” többen is kételkedtek). A pályázat ugyanezen év decemberében lezárult, az öttagú bírálóbizottság döntött a díjak odaítéléséről és megjelent a szakácskönyv első kiadása.⁸⁰

⁷⁷ Kiss József Erdős Renée-nek, [é. n.] Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Levelestár 7. sz. levél.

⁷⁸ *A Hét szakácskönyve*-rovat = *A Hét*, 1901. július 20., [21.] 29, 459–461; július 28., 30, 472–475; augusztus 4., 31, 490–493; augusztus 11., 32, 505–508; augusztus 18., 33, 527–529; augusztus 25., 34, 549–556; szeptember 1., 35, 573–576; szeptember 8., 36, 593–596; szeptember 15., 37, 613–616; szeptember 22., 38, 633–636; szeptember 29., 39, 653–656; október 6., 40, 671–672. A rovat a 34. számtól mellékletként kapcsolódott a hetilaphoz, és már két számmal korábban megindult a *Szakácskönyv-posta*.

⁷⁹ Ld. a receptpályázatot feldolgozó kötet alcímét: *Egy századfordulós „blog” története*.

⁸⁰ A bizottság tagja volt báró Dániel Ernőné (elnök), Bródy Sándor, Glück Frigyes, Gundel János és Zsolnay Miklós.

Herczeg Ferenc hetilapja szintén több pályázattal szólította meg olvasóit az évtizedek során. Pár héttel az indulása után a szerkesztőség rejtvénypályázatot hirdetett a *Mulattató* című rovatban – lehetőség szerint új típusú – rejtvények készítésére.⁸¹ A pályamunkák nagy része hagyományos típusú rejtvény volt, így nem nyert díjat, és az összes résztvevő nevét sem tudták felsorolni, olyan sokan jelentkeztek a felhívásra.⁸²

Az előzővel szinte egy időben hirdette meg a lap a Pósa Lajos balatoni nótáinak megzenésítésére kiírt pályázatát: zongorára (vagy cimbalomra) és énekhangra írott „[m]agyar és népies zenét kívánunk, fülbemásztó, hogy könnyen terjedhessen a nép között is”.⁸³ A határidőig több mint háromszáz dal érkezett a szerkesztőséghez. A bizottság végül százhatvannyolc pályázatot bírált el (a többi vagy formailag, vagy tartalmilag nem felelt meg). A zsűri elnöke Káldy Gyula volt, tagjai pedig Bársony István, Erkel Gyula, Feszty Árpád és Gárdonyi Géza. A döntés menetét részletesen leírták a pályázati jelentésben, és pár szóval méltatták azt a tizenegy dalt, amelyből a harmadik válogatás után három maradt. A fődíjat Dankó Pista „országosan ismert jeles népdalköltő” nyerte, a másodikat Lányi Géza, a Népszínház „jeles cimbalmosa”.⁸⁴ A következő számban közzétették a nyertes portréját Gárdonyi Géza rövid bemutatásával, és közzétették a díjnyertes kottát is. A lap önálló füzetben kiadta a pályadíjas dalokat, és előfizetőinek ajándékolta a laphoz.⁸⁵

1903. január 1-jén két pályázati felhívással fordult olvasóihoz Herczeg Ferenc lapja. Az egy vagy két kötet terjedelmű regénypályázatra az utóbbi harminc év idején játszódó és a korszakot is jellemző magyar társadalmi regényt vártak, a legfeljebb három folytatásban közölhető terjedelmű elbeszélésnél csak azt kötötték ki, hogy a témája magyar legyen.⁸⁶ Mindkét esetben elvárás volt, hogy a pályamű az *Uj Idők*-ben közölhető legyen. A zsűri tagjai a lap belső munkatársai voltak: Herczeg Ferenc, Lyka Károly, Malonyay Dezső, Tábori Róbert és Wolfner József. Az elbeszéléspályázatra kétszáznegyvenhárom, a regénypályázatra pedig összesen huszonhét érvényes pályázat érkezett.⁸⁷ A zsűri véleménye szerint a regények, „bár ezek egy részében is foszforeszkál valamelyes tehetség”, egy kivétellel nem érték el a kívánt irodalmi színvonalat. A kivétel Ritoók Emma *Egyenes úton, egyedül* című pályaműve volt, amelyet a lap folytatásokban közzé is tett. Az elbeszélések között a bírálóbizottság egy díjra érdemeset sem talált, három művet azonban közlésre megfelelőnek ítélte.⁸⁸

⁸¹ (Rejtvény-pályázat) *A szerkesztő üzenetei = Uj Idők*, 1895. február 17., 9, 160.

⁸² A nyeremény könyvjutalom volt. *Rejtvény-pályázatunk = Uj Idők*, 1895. április 14., 17, 324.

⁸³ Az UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE, *Az Uj Idők pályázata = Uj Idők*, 1895. február 24., 10, 165.

⁸⁴ *A nótapályázatunk = Uj Idők*, 1895. május 26., 23, 437–438, idézett rész: 437.

⁸⁵ A kotta Méry Béla zenemű-kereskedésében is forgalomba került.

⁸⁶ *Pályázat regényre és elbeszélésre = Uj Idők*, 1903. január 1., 1. sz., 9.

⁸⁷ *Jelentés az UJ IDŐK elbeszélési pályázatáról = Uj Idők*, 1903. május 17., 21, 483; Az UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE, *Jelentés a regénypályázatról = Uj Idők*, 1903. július 5., 28, 34.

⁸⁸ A BÍRÁLÓ BIZOTTSÁG, *Jelentés az Uj Idők regény-pályázatáról = Uj Idők*, 1903. szeptember 20., 39, 273; Uő, *Jelentés az Uj Idők elbeszélés-pályázatáról = Uo.*

A szerkesztőség még ugyanezen évben adomapályázatot is hirdetett. Határidőt nem állapítottak meg és zsűrizést sem tartottak, hanem a közlésre ítélt szövegeket megjelentették és honorálták.⁸⁹

Végezetül érdemes szót ejteni egy bő tíz évvel későbbi felhívásról. Az első világháború évében írta ki a lap amatőrfénykép-pályázatát, kizárólag az előfizetői számára. Az *Uj Idők* már első évfolyamától kezdve adott közre amatőr fényképet, és ez a 20. század első éveiben jelentős mértékben fokozódott, köszönhetően annak is, hogy a szerkesztőség rendszeresen biztatta olvasóit saját képek beküldésére. A megjelenés feltétele a megfelelő minőség (nyomdai reprodukálhatóság) és a közérdeklődésre számot tartó téma volt.⁹⁰ Az 1914-es felhívásban a korábbiakhoz hasonlóan a „fényképek tárgyára és kidolgozására nézve” sem állítottak föl korlátokat, de, mint írták: „legszívesebben vesszük az alakos képeket”. A díjak részben pénzjutalomból, részben kiadványokból álltak.⁹¹ A kezdeményezés nem várt eredményt hozott, rövid időn belül mintegy nyolcezer fénykép érkezett a szerkesztőséghez. A képek közlését és a döntést azonban a világháború miatt későbbre halasztották. Végül 1916-ban hirdettek eredményt, és a dicséretre érdemes képek nagy száma miatt, valamint mert nemegyszer egy-egy alkotó számos felvételt küldött be, a szerkesztőség nem fotográfiákat, hanem alkotókat jutalmazott.⁹²

Szerkesztői üzenetek

Sok más laphoz hasonlóan *A Hét* és az *Uj Idők* szerkesztősége is állandó rovatban válaszolt az olvasók leveleire, a *Heti posta* és *A szerkesztő üzenetei* azonban nemcsak címében, hanem célkitűzésében is különbözött egymástól. Míg Kiss József lapja hangsúlyozottan különbséget tett az előfizetőik kérdései és a többi olvasó levele között,⁹³ Herczeg Ferencé egy „nagy családnak” tekintette olvasóit, akik bizalommal fordulhatnak kedves lapjukhoz.⁹⁴

A két rovat összevetésekor további jelentős különbségek láthatók: *A Hét* jóval kevesebb üzenetet tett közzé, mint az *Uj Idők* (sőt, nemegyszer teljesen hiányzik a *Heti posta*),⁹⁵ valamint a szerkesztőségi válaszok (és kikövetkeztethetően az

⁸⁹ AZ UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE, *Adoma-pályázat* = *Uj Idők*, 1903. szeptember 27., 40, 298.

⁹⁰ Bár a szakirodalom megkülönbözteti az amatőr és a privát fényképeket, jelen tanulmányban a lap terminológiáját használom, és minden olvasói (nem hivatásos fényképész által készített) képet amatőr fényképnek nevezek. Ld. STEMLERNÉ BALOG Ilona, *Történelem és fotográfia*, Bp., Osiris, 2009, 101.

⁹¹ A felhívást többször is közzétették, először: *Az Uj Idők pályázatot hirdet amatőr-fényképekre* = *Uj Idők*, 1914. március 22., 13, 332. Az olvasói levelekre küldött válaszokból az is kiderül, hogy egy-egy pályázó több képet is küldhetett, és a kép mérete nem számított.

⁹² *Az UJ IDŐK fénykép-pályázata. Az eredmény* = *Uj Idők*, 1916. június 4., 24, 583.

⁹³ (Többeknek) *Heti posta* = *A Hét*, 1900. január 21., 3, 48.

⁹⁴ AZ UJ IDŐK SZERKESZTŐSÉGE = *Uj Idők*, 1900. március 25., 13, 283–284.

⁹⁵ A rovat teljes kimaradása, hat évfolyam lapszámait vizsgálva, az évek során emelkedő tendenciát mutat; 1890: 2; 1895: 13; 1900: 22; 1905: 20; 1910: 23; 1914: 23.

olvasói kérdések is) szűkebb tematikát mutatnak, mint Herczeg Ferenc folyóiratában.⁹⁶ Emellett pedig míg *A Hét* leveleit a szerkesztő és a belső munkatársak válaszolták meg, addig az *Új Idők* szakértők segítségét is kérte.

Bár a levelek témájára csak a válaszokból lehet következtetni, több rendszeresen visszatérő kérdés rajzolódik ki a szerkesztők üzeneteiből.

Mindenekelőtt mindkét folyóirathoz rendszeresen küldtek saját írásműveket az olvasók, amelyek egy részét a lap közölte. *A Hétnél* az első években több olyan választ is találni, amely ma is ismert vagy a korban népszerűvé vált szerzőnek szólt (a levelek egy részét teljes névvel küldték, egyes esetekben pedig az olvasói monogramok és/vagy a lakóhely alapján azonosítható a levélíró). Az 1890-ben Anarcsra címzett választ minden bizonnyal Czóbel Minkának szánták, és ugyanabban az évben üzentek Tutschek [!] Annának is, Véghelyi Imrének pedig azt írták, hogy „[c]sak a tárgy ellen van kifogásunk; a feldolgozás nagy gyakorlatra és eleven érzékre vall. Küldjön egyebeket”.⁹⁷ Utóbbi alkotó hamarosan nemcsak szerzője, hanem belső munkatársa is lett a lapnak, ahol számos további álnév alatt írt, köztük a legismertebb (és polgári nevévé is váló) Ignotus néven. Kapott választ az első évben az akkor Münchenből levelező Lyka Károly csakúgy, mint Zempléni Árpád és Thury Zoltán, írtak Gőcze [!] Saroltának, leveleztek Malonyay Dezsővel, 1905-ben pedig egy üzenet Juhász Gyulának szólt. Szintén a *Heti postában* válaszoltak a Lys Noir-ként verselő Guttman Irénnek, valamint a Mezarthim álnvet használó Kempelen Farkasnak (mindkettőjüktől több költemény jelent meg *A Hétnél*).

A beküldött művek jelentősebb része azonban nem ütötte meg a mértéket, amit a szerkesztők különböző stílusban adtak az alkotók tudtára: olykor „nem közölhető” címmel egyszerűen felsorolták a műveket, máskor azonban egy-egy elvetett alkotásról hosszabban is írtak. Bár voltak kedves, pártfogó hangvételű, jobbító szándékú, tanácsot adó válaszok, a szerkesztők nemegyszer szinte nyers stílusban utasítottak el a beküldött szövegeket. A Cyngarus álnevű dilettáns alkotónak például saját kísérőleveléből idézve válaszoltak: „»Azon biztató tudatban, hogy soraim nem kerülnek olvasatlanul a papirkosárba stb.« Ön nem csalódott. Előbb elolvastuk.”⁹⁸ Az *Új Idők* szerkesztői is bőven kaptak különböző színvonalú műveket, s olykor ők sem voltak kíméletesek az önjelölt szerzőkkel. A válaszokban olyan jelzők olvashatók, mint „gyöngye”, „kezdetleges”, „gyermekes”, „éretlen”, „hasznavehetetlen”. Máskor hosszabban fogalmazták meg a kritikájukat: „az eredetiségnek teljes hiánya följosít arra, hogy kérjük: ne küldje be a folytatást”.⁹⁹

⁹⁶ Sipos Balázs az *Új Idők* két háború közötti szerkesztői üzeneteit vizsgálva a „szerkesztői szelekcio érvényesülésének” problematikáját is felvetette. SÍPOS Balázs, *Az Új Idők mint női lap a két világháború között = Médiumok, történetek, használatok – Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. Pusztai Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012, 293–309, hivatkozott rész: 297.

⁹⁷ (Budapest. Véghelyi Imre) *Heti posta = A Hét*, 1890. június 15., 24, 388.

⁹⁸ (Cyngarus) *Heti Posta = A Hét*, 1895, 44, 707.

⁹⁹ (F. L. Szolnok) *A szerkesztő üzenetei = Új Idők*, 1905. január 1., 1, 20.

Bár a küldemények jelentős részét tették ki a dilettáns irodalmi (és olykor zenei) próbálkozások, nemcsak ez a tematika van jelen az olvasói levelekben. Az 1900-as esztendő szerkesztői üzeneteit részletesebben elemezve jó néhány csoportba sorolhatók az olvasói kérdések. Mindkét folyóiratban található példa a lapokkal kapcsolatos észrevételekre, valamint irodalmi és kultúrtörténeti, illetve vegyes tematikájú kérdésekre is. Jó néhány esetben a válasz általános jellegű, és nem következtethető ki belőle az olvasói kérdés.

Érdemes ismét kiemelni, hogy Herczeg Ferenc lapjában ez a rovat sokkal gazdagabb volt, mint *A Hétkben*: a századforduló évében például az *Uj Időkben* több mint tízszer annyi szerkesztői üzenet jelent meg.¹⁰⁰ S bár itt is megtaláljuk azokat a témákat, amelyek Kiss József lapjának olvasóit érdekelték, Herczeg folyóiratának közönsége számos további témakörben fordult a szerkesztőséghez. A legnagyobb számban az illemmel, különböző szokásokkal és a társas viselkedéssel, ismerkedéssel kapcsolatos kérdéseket küldtek. Szintén sok általánosabb jellegű felvilágosításkérést találni a rovatban, és többen érdeklődtek egy-egy munkakörhöz szükséges végzettségről vagy egy-egy tanintézményről is. Olykor háztartáshoz kapcsolódó vagy orvosi, szépségápolási tanácsokat is kértek.

Érdemes néhány konkrét példát is említeni mindkét folyóiratból. A lapokra vonatkozóan megrendelésekkel, mutatványszámok küldésével, postai késésekkel vagy az álnevek feloldásával kapcsolatban írtak, míg az általánosabb jellegű irodalmi és kulturális kérdések versekre és szerzőikre, különböző kifejezések pontos jelentésére és eredetére vonatkoztak, máskor népdalokról vagy éppen az Árkádia-perről kértek felvilágosítást. Az *Uj Időkben* számos levél a férfi–nő kapcsolatra, ismerkedésre, bemutatásra, látogatásra, (kéz)csókra vagy éppen a levelezésre, ajándékozásra, társasági viselkedésre, esküvőre vonatkozott. Többen érdeklődtek egy-egy álláshoz szükséges végzettségről, képesítésről; az általános jellegű felvilágosításkérések pedig többek között menetrendre, különböző elérhetőségekre, utazási tanácsokra, könyvek, pályázatok, virágmagvak beszerzésére vonatkoztak. A házi praktikák között az élőködők elleni védekezés mellett a tajtékpipa megragasztására is kaphattak hasznos tanácsot az érdeklődők, míg a szépségápolás témakörében a hajkenőcstől a kézápolásig terjedt a kérdések sora. Értelemszerűen a vegyes tematikájú csoportba kerültek a legváltozatosabb megkeresések, legyen szó statisztikai adatokról, a tyúkrepítőről vagy a leghosszabb fővárosi villamoskocsi méretéről.

¹⁰⁰ Külön számítva a „nem közölhető” cím alatt felsorolt műveket, a többi üzenetet azonban bennük megfogalmazott kérdések számától függetlenül egy tételnek véve 1900-ban *A Hétkben* 158, az *Uj Időkben* 1973 üzenet jelent meg (a dilettáns művek nélkül: 105 és 1078).

Összegzés – A két lap „közönségkapcsolata” közötti hasonlóságok és különbségek

Mind *A Hét*, mind az *Uj Idők* rendszeresen és különböző eszközökkel igyekezett megszólítani és megtartani közönségét, miközben mindkettő saját olvasói közönség kialakítására törekedett.

A Hét olvasóiról az egyik pályázat kapcsán azt írta a bírálóbizottság, hogy a beérkezett dolgozatok között „nincsen egyetlen egy sem, mely ne a legnagyobb intelligenciáról, a legtisztultabb, izlésről és nagy műveltségről tenne tanuságot. Ebből mi megtudtuk, hogy oly közönségnek irunk, mely képes bennünket megérteni és mely képes bennünket megítélni is”.¹⁰¹ A válaszokból kitűnik, hogy a munkatársak és a lap szellemisége erőteljesen hatott az olvasókra. A levélírók „ugyanazt a nyelvet” beszélték, ugyanazt a regisztert használták, mint a szerkesztők és írók. Voltak, akik többször is tollat ragadtak az évtizedek alatt, és olykor nemcsak a belső munkatársakkal csipkelődtek, hanem egymással is polemizáltak. Mind a szerkesztők és munkatársak írásait, mind az olvasói levelek nagy részét gondosság, igényesség, tájékozottság és műveltség, valamint nemegyszer könnyed, szellemes hangvétel és stílus jellemzi.

Az *Uj Idők* szintén egyfajta olvasói közösséget teremtett maga körül. A lap az élet számos területén kívánt tanácsadó, útmutató és „jó barát” lenni, sőt, ennél több is: amint már első számában megfogalmazta, az „*Uj Idők* szerkesztősége azt óhajtja, hogy olvasói családtagnak tekintsék és általános érdekű kérdésekben bizalommal forduljanak hozzá”.¹⁰² Herczeg lapjánál ez a családiasság, valamint az izlésformálás, eligazítás, tanácsadás volt a fő cél a közönség irányában.

A múlt századforduló első évtizedeinek két népszerű hetilapja különböző eszközökkel törekedett rá, hogy közönséget szerezzen és meg is tartsa. Az alkalmazott módszerek azonban mindkét esetben túlmutatnak az előfizetők keresésén: a két folyóirat, a két szerkesztő(ség) nem egyszerűen olvasókat, hanem olvasói közösséget kívánt maga köré gyűjteni és alakítani, s ehhez részben azonos eszközöket használt fel, olykor eltérő hangsúlyokkal.

Dede, Franciska

**Public relations. The “interactive” initiatives
of *A Hét* and *Uj Idők* (1890–1914)**

“It’s been ten years since I started the business of founding a weekly newspaper for an audience that doesn’t exist yet, with writers who will yet exist”, József Kiss wrote on *A Hét*’s tenth anniversary. But who did this readership consist of, or even, perhaps even more, a “reading community” that *A Hét* “cultivated” around itself? And what can be said about the readers of *Uj Idők*, another

¹⁰¹ *A Hét pályázata, A bíráló-bizottság... i. m.*

¹⁰² (Olvasóinkhoz) *A szerkesztő üzenetei = Uj Idők*, 1894. december 16., 1, 18.

important literary weekly of the period, edited by Ferenc Herczeg? Are there similarities between the audiences of the two papers?

The staff used various means to reach and retain readers. One-sided or rather “one-way” initiatives were the various subscriber gifts or the publication of holiday and jubilee issues, which assumed more passive participation on the part of the audience, but ensured reader insidership and “belonging to the circle of the paper” (rich with editorial “secrets”, unusual writings and pictures). The simplest way of keeping in touch, which assumed active reader participation, was to create and secure the editor’s messages column, where the journalists responded to letters written under a pseudonym. In addition, readers’ interest was maintained and strengthened with several other initiatives: different questions for the readers and the announcement of competitions.

Reviewing the first two (and a half) decades of *A Hét* and *Uj Idők*, the study looks for the answer to whether there was overlap and similarity in the implementation of their initiatives and ideas, and what kind of relationship developed between the editors (writers) and their audience.

Keywords: *A Hét*, *Uj Idők*, “reading community”, public relations, “interactive” initiatives, editor’s messages.